

**Нагнибіда В. І.,***доктор юридичних наук, доцент,  
завідувач наукової лабораторії**Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва  
імені академіка Ф. Г. Бурчака**Національної академії правових наук України*

## ІМУНІТЕТ ДЕРЖАВИ ВІД ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ НА ТЕРИТОРІЇ ТРЕТІХ ДЕРЖАВ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

**Анотація.** У статті досліджуються норми міжнародного права та законодавства зарубіжних країн, які регламентують питання імунітету держави від виконання судових рішень на території третіх держав. Аналізуються випадки, коли майно державних компаній може вважатись майном держави, яким вона володіє на території іншої держави, та яке може використовуватися для погашення боргів. Зокрема, стверджується, що міжнародним правом, у даному аспекті, закріплені лише загальні принципи державного імунітету в частині власності держави. Разом з тим, визначено види майна іноземної держави, яке є захищеним для цілей її публічної діяльності та звичайні норми, що регулюють питання імунітету від виконання судових рішень на території третіх країн.

Встановлено, що згідно з втіленими у Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 року та сприйнятими у міжнародному праві загалом підходами, закріплюються лише базові принципи встановлення і межі дії юрисдикційного імунітету держави та імунітету в частині її власності. Міжнародне право не встановлює переліку майна, яке може вважатись майном держави чи критеріїв встановлення належності державі такого майна, але закріплює загальний принцип допустимості звернення стягнення на майно, що належить державі (в тому числі її утворенням в розумінні Конвенції ООН 2004 року), за умови, що воно використовується для цілей інших, ніж державні некомерційні, зокрема й у комерційних цілях, та стосовно власності, що прямо пов'язується з утворенням, проти якого було винесене відповідне судове рішення. Міжнародне право не встановлює в яких випадках майно державних компаній може вважатись майном відповідної держави, яким вона володіє на території іншої держави, та яке може бути використане для погашення її боргів, а закріплює лише загальні принципи державного імунітету в частині власності держави, зокрема допустимість звернення стягнення на майно, що належить державі, за умови, що воно використовується для цілей інших, ніж державні некомерційні. На міжнародному рівні встановлено два типи власності, що належить державі та є захищеними від звернення стягнення, арешту тощо, а саме: 1) майно дипломатичних та консульських представництв, спеціальних місій, включно з представницькими приміщеннями, земельними ділянками, на яких вони розташовані, особистою кореспонденцією, архівами та документами; 2) екстериторіальні водні, повітряні та космічні кораблі (судна), що є військовими та перебувають під прапором держави, або виконують інші державні некомерційні функції.

**Ключові слова:** імунітет держави, майно державних компаній, майно іноземної держави, звичайні норми міжнародного права.

**Постановка проблеми.** Аналіз положень міжнародних договорів та інших актів міжнародного права у сфері встановлення імунітету держав, у першу чергу Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 року (далі – Конвенція ООН 2004 року) [1], яка попри те, що досі не набрала чинності та не вступила в силу, може розглядатись як кодифікація звичайних норм міжнародного права, вказує на відмінну, особливу логіку нормативного регулювання. Тобто міжнародне право історично не спрямовується на закріплення юридичних критеріїв взаємозв'язку держави, створених нею компаній або інших утворень та належного їм майна, але окреслює загальні принципи юрисдикційного імунітету, імунітету власності держав та випадки, коли держави не можуть посилатись на такий імунітет. Такий підхід ґрунтується на відсутності визначення концепту загального права власності (*general right to property*) держави у міжнародному праві, що у цьому світлі визначає лише категорії майна держави, яке перебуває під абсолютним «захистом», і.е. імунітетом. Також варто згадати про існування Міжнародної конвенції про уніфікацію деяких правил відносно обмеження відповідальності власників морських суден 1924 року [2] та Європейської конвенції про імунітет держав 1972 року [3], проте жодна з них не регламентує питань співвідношення імунітету держави та його поширення на власність держави чи державних компаній, установ або організацій.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема імунітету такого суб'єкта міжнародного права як держава є запитуваною та значно актуалізується. Дана проблематика висвітлювалась у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених-правників, таких як М.М. Богуславський, О.М. Борщевська, Я. Броунлі, І.І. Дахно, Г.К. Дмитрієва, С.І. Іванов, Л.А. Лунц, І.С. Перетерський, Г.С. Фединяк, Л.С. Фединяк, Д.І. Фельдман та багатьох інших. Разом з тим, є багато питань, які є дискусійними і потребують активізації наукового пошуку. У роботі проаналізовано концептуальні положення чинних норм міжнародного права, а також законодавства зарубіжних країн у сфері імунітету держави та на цій основі виявлено звичайні норми якими регулюються дані питання.

**Метою статті** є дослідження норм міжнародного права та законодавства зарубіжних країн, які регламентують питання імунітету держави від виконання судових рішень на території третіх держав.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У Конвенції ООН 2004 року закріплено обмежений або функціональний імунітет держави в частині її власності, згідно з яким, зокрема, якщо держава укладає комерційну угоду з іноземною фізичною

або юридичною особою і, в силу застосовних норм міжнародного приватного права, розбіжності щодо цієї комерційної угоди підлягають юрисдикції суду іншої держави, ця держава не може посилається на імунітет від юрисдикції при розгляді справи, що виник з цієї комерційної угоди (п. 1 ст. 10 Конвенції ООН 2004 року). Крім цього, відповідно до пп. «В» п. 3 ст. 10 Конвенції ООН 2004 року, якщо державне підприємство або інше утворення, засноване державою, яке володіє незалежною правосуб'єктністю і здатне набувати майно, мати його в своїй власності або володіти і розпоряджатися ним, включаючи майно, яке ця держава передає в його користування або під його управління, бере участь в розгляді, яке пов'язане з комерційною угодою, укладеною цим утворенням, то імунітет від юрисдикції, яким користується ця держава, не зачіпається.

Важливим є й розуміння поняття держави, використовуваного у згаданій Конвенції, згідно з яким «держава», в тому числі, означає установи або інституції держави або інші утворення в тій мірі, в якій вони правомочні здійснювати і фактично здійснюють дії у втілення *суверенної влади* держави. Стосовно ж безпосередньо імунітету держави в частині її власності, відповідно до п. «с» ст. 19 Конвенції ООН 2004 року жодні прийняті після винесення судового рішення примусові заходи, такі, як звернення стягнення, арешт і виконання рішення, щодо власності держави не можуть бути прийняті в зв'язку з розглядом в суді іншої держави, за винятком випадків, коли і в тій мірі, в якій, серед іншого, було встановлено, що власність безпосередньо використовується або призначається для використання державою для інших цілей, ніж державні некомерційні цілі, і знаходиться на території держави суду за умови, що примусові заходи після винесення судового рішення можуть бути прийняті лише стосовно власності, яка має зв'язок з утворенням, проти якого було направлено судовий розгляд.

У міжнародному праві встановлюється два типи майна іноземної держави, що користується захистом від будь-якого арешту, звернення на нього стягнення тощо. Першим типом є дипломатична власність. Так, відповідно до ст. 22 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1964 року [4] приміщення представництва недоторканні. Влада держави перебування не може вступати в ці приміщення інакше, як за згодою глави представництва. На державі перебування лежить спеціальний обов'язок вживати всіх належних заходів для захисту приміщень представництва від усякого вторгнення або заподіяння шкоди та для запобігання будь-якому порушенню спокою представництва або образи його гідності. Приміщення представництв, предмети їх обстановки та інше майно, що в них знаходиться, а також засоби пересування представництва користуються імунітетом від обшуку, ревізії, арешту та виконавчих дій. При цьому згідно з п. «і» ст. 1 вказаної Конвенції під приміщеннями представництва слід розуміти будівлі або частини будівель, які використовуються для цілей представництва, включаючи резиденцію глави представництва, кому б не належало право власності на них, включаючи обслуговуючу дану будівлю або частину будівлі земельну ділянку. Конвенція передбачає також недоторканість архівів та документів представництва (ст. 24), офіційної кореспонденції (ч. 2 ст. 27), приватної резиденції дипломатичного агента (ч. 1 ст. 30).

Подібний режим недоторканності власності у відповідній сфері встановлюють також Віденська конвенція про консульські зносини 1963 року [5] по відношенню до консульських

установ, консульського архіву та документів, офіційної кореспонденції консульської установи; та Конвенція про спеціальні місії 1969 року [6] стосовно недоторканності приміщень, в яких знаходиться спеціальна місія, архівів, документів, кореспонденції та особистих приміщень представників посилаючої держави в спеціальній місії та членів дипломатичного персоналу. Положення наведених конвенцій належать до загального міжнародного права та є неоспорюваними, що підкреслювалось й у рішеннях Міжнародного суду ООН [7].

Окрім ратифікації Україною зазначених конвенцій, на рівні національного законодавства варто згадати про Указ Президента України від 10 червня 1993 року № 198/93 [8], яким затверджено Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні. У п. 1 вказаного Положення закріплено, що дипломатичному представництву (посольству або місії) іноземної держави в Україні, консульській установі (генеральному консульству, консульству, віце-консульству або консульському агентству) іноземної держави в Україні як органам іноземної держави, співробітникам дипломатичних представництв та працівникам консульських установ для здійснення їх функцій надаються передбачені цим Положенням привілеї та імунітети, що визначаються відповідно до Віденської конвенції від 18 квітня 1964 року про дипломатичні зносини та Віденської конвенції від 24 квітня 1963 року про консульські зносини.

До другого типу майна, що користується відповідно до норм міжнародного права абсолютним імунітетом, є екстериторіальні транспортні засоби, включно з суднами, літаками та космічними судами. Цих питань стосується низка міжнародних актів. Міжнародна конвенція про уніфікацію деяких правил стосовно імунітету державних суден 1926 року [9] у ст. 1 встановлює загальне правило, що морські судна, що належать або експлуатуються державами, вантажі, якими вони володіють, та вантажі та пасажирів, що перевозяться на державних суднах, а також держави, які володіють або експлуатують такі кораблі та володіють такими вантажами, підлягають у зв'язку з претензіями щодо експлуатації таких суден або стосовно перевезення таких вантажів, тій самій відповідальності та тим самим зобов'язанням, які застосовуються у випадку приватних суден, вантажів та обладнання. При цьому ч. 1 ст. 3 передбачає виключення з цього правила: положення двох попередніх статей не поширюються на військові кораблі, державні яхти, патрульні судна, кораблі госпіталів, допоміжні засоби флоту, кораблі постачання та інші судна, що належать чи експлуатуються державою та працюють виключно в момент, коли причина виникнення дій виникає на державній та некомерційній службі, і такі кораблі не підлягають конфіскації, арешту чи затриманню згідно з будь-яким юридичним процесом, а також будь-яким провадженням *in rem*. У наступних положеннях вказаної Конвенції ці положення деталізуються та також містять низку виключень, зокрема заявники мають право звертатися до відповідних судів держави, яка володіє чи експлуатує судно, з претензіями щодо зіткнення або інших аварій судноплавства; вимогами щодо порятунку тощо.

Подібні положення містяться у ст. 8 та ст. 9 Конвенції про відкрите море 1962 року, згідно з якими військові кораблі користуються у відкритому морі повним імунітетом від юрисдикції якої б то не було держави, крім держави прапора. У цих статтях слова «військовий корабель» означають судно, що належить

до військово-морських сил будь-якої держави і має зовнішні знаки, що відрізняють військові кораблі його національності, що знаходяться під командою офіцера, який перебуває на державній службі, ім'я якого занесено в список офіцерів військово-морського флоту, і має екіпаж, підпорядкований регулярній військовій дисципліні. Судна, що належать державі або експлуатуються нею і перебувають тільки на некомерційній урядовій службі, користуються у відкритому морі повним імунітетом від юрисдикції держав, які не є державою прапора.

У ст. 32 Конвенції ООН з морського права 1982 року [10] передбачається, що за виключенням випадків, пов'язаних із недотриманням військовими кораблями законів і правил прибережної держави та відповідальності держави прапора за шкоду, завдану військовим кораблем або іншим державним судном, що експлуатується в некомерційних цілях, ніщо в цій Конвенції не зачіпає імунітету військових кораблів і других державних суден, що експлуатуються в некомерційних цілях. Ст. 95 та ст. 96 згаданої Конвенції встановлюють, що імунітет військових кораблів у відкритому морі (військові кораблі користуються у відкритому морі повним імунітетом від юрисдикції якої б то не було держави, крім держави прапора) та імунітет суден, що перебувають лише на некомерційній державній службі (судна, що належать державі або експлуатуються нею і перебувають тільки на некомерційній державній службі, користуються у відкритому морі повним імунітетом від юрисдикції якої б то не було держави, крім держави прапора).

Варто згадати й приписи ст. VIII Договору про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 року [11], згідно з якими держава – учасниця Договору, до реєстру якої занесено об'єкт, запущений у космічний простір, зберігає юрисдикцію і контроль над таким об'єктом і над будь-яким екіпажем цього об'єкта під час їх знаходження в космічному просторі, у тому числі і на небесному тілі. Права власності на космічні об'єкти, запущені в космічний простір, включаючи об'єкти, доставлені або споруджені на небесному тілі, і на їх складові частини залишаються непорушеними під час їх знаходження в космічному просторі або на небесному тілі, або після повернення на Землю. Такі об'єкти або їх складові частини, виявлені за межами держави-учасниці Договору, до реєстру якої їх занесено, має бути повернено цій державі – учасниці Договору; при цьому така держава повинна на вимогу надати до повернення опізнавальні дані. У внутрішньому законодавстві України, окрім законів, якими ратифіковано відповідні міжнародні конвенції, положення стосовно другого типу майна держави, що користуються абсолютним імунітетом відсутні.

Як зазначалось вище, в якості збірників (кодифікацій) норм звичаєвого міжнародного права у запитуваній сфері розглядаються Європейська конвенція про імунітет держав 1972 року (далі – Європейська конвенція 1972 року) та Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 року (далі – Конвенція ООН 2004 року). З огляду на загальний характер поставленого запитання, наведемо лише основні положення міжнародного права та актів зарубіжних держав, для конкретизації яких доцільно надалі звертатись до повного тексту наведених нами документів.

Зазначеними Конвенціями встановлюються загальні режими юрисдикційного імунітету держав, що за своєю при-

родою є обмеженими або функціональними. Так, згідно зі ст. 1 Європейської конвенції 1972 року Договірна Держава, яка виступає в якості позивача або третьої особи в судовому розгляді в суді іншої Договірної Держави, визнає щодо проведеного судового розгляду юрисдикцію судів цієї держави. Така Договірна Держава не може посилається на імунітет від юрисдикції в судах іншої Договірної Держави у зв'язку зі зустрічним позовом: а) в тих випадках, коли цей зустрічний позов випливає з юридичного взаємозв'язку або з фактів, на яких ґрунтується основний позов; б) в тих випадках, коли ця держава, якщо проти неї було вжито окремих судовий розгляд в судах іншої держави, не змогла відповідно до положень цієї Конвенції посилається на імунітет. Договірна Держава, що висуває в суді іншої Договірної Держави зустрічний позов, визнає юрисдикцію судів цієї держави як стосовно основного позову, так і по відношенню до зустрічного позову. Ст. 2 вказаної Конвенції також закріплює, що Договірна Держава не може посилається на імунітет від юрисдикції в суді іншої Договірної держави, якщо вона взяла на себе зобов'язання визнавати юрисдикцію цього суду відповідно до: а) міжнародної угоди; б) ясно вираженого положення, що міститься у домовленості, складеної в письмовій формі; або с) ясно вираженої згоди, даної після виникнення спору.

Поруч з низкою інших важливих положень, Європейська конвенція 1972 року містить і ряд додаткових виключень, коли Договірна Держава не може посилається на власний юрисдикційний імунітет, зокрема у разі: 1) якщо судовий розгляд пов'язаний із зобов'язанням держави, яке в силу наявної угоди повинно бути здійснено на території держави, де відбувається судовий розгляд (ч. 1 ст. 4); 2) коли судовий розгляд пов'язано з трудовою угодою, укладеною між державою і фізичною особою, і робота підлягає виконанню на території держави, де відбувається судовий розгляд (ч. 1 ст. 5); 3) якщо держава бере участь з одним або декількома приватними особами в об'єднанні, асоціації або юридичній особі, що має своє реальне або офіційне місце знаходження або свою головну установу на території держави, де відбувається судовий розгляд, і якщо судовий розгляд пов'язаний з відносинами між державою, з одного боку, і організацією або одним з її учасників, з іншого, які випливають з цієї участі (ч. 1 ст. 6); 4) якщо судовий розгляд стосується: а) права держави на нерухомість, на володіння або на користування такою нерухомістю державою; або б) покладеного на неї зобов'язання, або як на власника права на нерухомість, або як на власника або користувача цієї нерухомості, і якщо нерухомість знаходиться на території держави, де відбувається судовий розгляд (ст. 9) тощо. Вказані статті та випадки також містять ряд обмежень, вказаних у відповідних положеннях Конвенції.

Конвенція ООН 2004 року у ст. 5 встановлює загальний принцип, згідно з яким держава користуються імунітетом, щодо себе і своєї власності, від юрисдикції судів іншої держави з урахуванням положень цієї Конвенції. Ст. 6 визначає способи забезпечення юрисдикційного імунітету держави, встановлюючи, що держава забезпечує імунітет держав, передбачений ст. 5, утримуючись від здійснення юрисдикції при розгляді в своїх судах справ, порушених проти іншої держави, і з цією метою забезпечує, щоб її суди за своєю власною ініціативою виносили рішення про дотримання імунітету іншої держави відповідно до ст. 5 Конвенції. При цьому розгляд в суді держави розглядається як порушений проти іншої держави, якщо

ця інша держава: а) зазначена в якості сторони в такому розгляді; б) не вказана як сторона в розгляді, однак цей розгляд фактично має на меті зачепити власність, права, інтереси або діяльність такої іншої держави. У наступній ст. 7 Конвенції ООН 2004 року визначено, що держава не може посылатися на імунітет від юрисдикції при розгляді в суді іншої держави по відношенню до будь-якого питання або справи, якщо вона явно висловила згоду на здійснення цим судом юрисдикції щодо такого питання або справи в силу: а) міжнародної угоди; б) письмового договору; або с) заяви в суді або письмового повідомлення в рамках конкретного розгляду. Згода держави на застосування законодавства іншої держави не повинна розумітися як згода на здійснення юрисдикції судами цієї іншої держави.

Окремо, Частиною III Конвенції ООН 2004 року закріплюється перелік судових розглядів, при яких держава не може посылатись на державний імунітет, в тому числі у випадках: 1) якщо держава укладає комерційну угоду з іноземною фізичною або юридичною особою і, в силу застосованих норм міжнародного приватного права, розбіжності щодо цієї комерційної угоди підлягають юрисдикції суду іншої держави, ця держава не може посылатися на імунітет від юрисдикції при розгляді справи, що виник з цієї комерційної угоди (ч. 1 ст. 10); 2) при укладенні трудових договорів (ч. 1 ст. 11); 3) при завданні шкоди особі або власності (ч. 1 ст. 12); 4) при розгляді справ, що стосуються встановлення будь-якого права цієї держави щодо патенту, промислового зразка, торгового або фірмового найменування, товарного знаку, авторського права або будь-якої іншої форми інтелектуальної або промислової власності, що користується правовим захистом, в тому числі на тимчасовій основі, в державі суду; або передбачуваного порушення цією державою на території держави суду права такого характеру, як зазначено вище, що належить третій особі і захищається в державі суду (ст. 14); 5) якщо розгляд спору стосується взаємовідносин між державою і об'єднанням або іншими його учасниками, за умови, що це об'єднання: а) має інших учасників, крім держав або міжнародних організацій; і б) зареєстровано або утворено відповідно до законодавства держави суду або має в цій державі свою головну контору або основне підприємство. У положеннях Конвенції ООН 2004 року також наводяться виключення з цих та інших правил, коли держава не може посылатись на свій імунітет від судового розгляду в судах іншої держави. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 15 Конвенції держава може посылатися на імунітет від юрисдикції при такому розгляді, якщо відповідні держави про це домовилися або якщо це було узгоджено між сторонами спору в письмовій формі, або якщо положення про це містяться в документі, що засновує таке об'єднання або, яке регулює його діяльність.

Крім цього, Конвенцією ООН 2004 року регулюються питання наслідків для можливості посилення держави на юрисдикційний імунітет при укладенні арбітражної угоди (ст. 17), достатньо детально регламентуються питання державного імунітету від примусових заходів у зв'язку з судовим розглядом (Частина IV), можливості винесення проти держави заочного рішення (ст. 24), привілеїв та імунітетів держави в ході судового розгляду (ст. 24) та ін. Загалом можливо констатувати встановлення на рівні Європейської конвенції 1972 року та Конвенції ООН 2004 року загальновизнаного на міжнародній арені правового режиму обмеженого державного імунітету,

що визнається та застосовується у рішеннях Суду ООН, національних судових органах та арбітражах крізь призму усталених звичаєвих норм.

Ці ж принципи, підходи і виключення стосовно юрисдикційного імунітету держави закріплюються й на рівні національного законодавства розвинених держав. Так, відповідно до Закону про державний імунітет Великобританії 1978 року [12] (*State Immunity Act 1978*, далі – SIA) держава має імунітет від юрисдикції судів Сполученого Королівства, за винятком випадків, передбачених наступними положеннями цієї частини цього Закону. Суд повинен надавати силу імунітету, передбаченого цим розділом, навіть незважаючи на те, що держава не бере участі у розгляді цієї справи (ст. 1 SIA). Розділ 2 SIA передбачає аналогічні до визнаних у міжнародному праві виключення з юрисдикційного імунітету держави, попередньо у ст. 2(1-3) встановлюючи, що держава не має імунітету щодо проваджень, щодо яких вона передала їх до юрисдикції судів Сполученого Королівства. Держава може подати заяву після виникнення спору, у зв'язку з яким було заведено провадження, або за попередньою письмовою угодою; але положення будь-якої угоди про те, що вона має регулюватися законодавством Сполученого Королівства, не слід розглядати як подання. При цьому держава вважається такою, що подала таку заяву, якщо: (а) вона порушила провадження; або (б) з урахуванням підрозділів (4) та (5) нижче, якщо вона втрутилася або зробила будь-який крок у провадженні.

До зазначених виключень з державного імунітету SIA у ст.ст. 3–11 відноситься укладення або участь держави у комерційних операціях та договорах, що здійснюватимуться у Великобританії; трудові договори; завдання шкоди особі та пошкодження майна; у питаннях права власності, володіння та користування майном, якщо відповідні справи стосуються: (а) будь-яких інтересів держави у нерухомості у Сполученому Королівстві або її володіння чи користування; або (б) будь-яких зобов'язань держави, що впливають з її інтересів у володінні чи користуванні таким майном; у питаннях патентів, торговельних марок та інших об'єктів права інтелектуальної власності, а саме стосовно: (а) будь-яких прав патентних прав, торговельних марок, дизайнів або рослин, що належать державі та зареєстровані або охороняються у Сполученому Королівстві, або щодо яких Держава подала заяву у Великобританії; (б) передбачуваного порушення державою у Сполученому Королівстві будь-якого патенту, торгової марки, дизайну, прав селекціонерів рослин або авторського права; або (с) права на використання комерційного або фірмового найменування у Сполученому Королівстві; а також у справах, пов'язаних із укладеною арбітражною угодою, участі держави у корпораціях, у справах, що стосуються державних суден, які використовуються у комерційних цілях та у питаннях оподаткування щодо (а) податку на додану вартість, будь-якого мита або акцизу або будь-якого сільськогосподарського збору; або (б) тарифів щодо приміщення, що займаються ним у комерційних цілях.

Аналіз підходів до питань державного імунітету у Франції вказує на їх переважне закріплення у судовій практиці, хоча деякі зрушення в частині закріплення відповідних механізмів на нормативному рівні було здійснено у 2016 році у зв'язку з прийняттям так званого Другого закону Сапіна (*Loi Sapin II*), офіційно – Закон стосовно прозорості, боротьби з корупцією та модернізації економічного життя від 9 грудня 2016 року

№ 2016-1691 [13] та згідно з приписами ст. ст. L.111-1-1 – L.111-1-3 Цивільно-виконавчого кодексу Франції (CEPC) [14] та ст. 153-1 Валютного та фінансового кодексу Франції [15]. Дослідження цих приписів та прецедентної практики судів Франції дозволяє дійти таких висновків. Французьке законодавство визнає юрисдикційний імунітет держав, їх органів та утворених ними організацій у провадженні перед судом. Однак цей імунітет не є абсолютним, оскільки Франція застосовує у своєму праві концепцію обмеженого суверенного імунітету, де вирішальним чинником у визначенні масштабів юрисдикційного імунітету є не природа суб'єкта, який здійснює цей акт, а скоріше той акт, що призвів до виникнення спору. Таким чином, у французькій судовій практиці вважається, що юрисдикційний імунітет поширюється лише на дії, які в силу своєї природи чи призначення є суверенним актом (на відміну від *acta jure gestionis*). Таким чином у Франції застосовується та ж доктрина, що передбачена міжнародним правом.

При цьому, в означених актах французького законодавства та у судовій практиці для визначення правових ситуацій, в яких держава діє не як суверен, а отже не може користуватись юрисдикційним імунітетом, французькі суди звертають увагу на характер чи мету акту, що вчиняється державою, тобто вони прагнуть визначити, чи є цей акт актом суверенної влади, або, навпаки, чи вчиняється цей акт в цілях державної служби. Цей тест широко відомий як тест «альтернативних критеріїв» у більшості випадків це рішення приймається з посиланням на французьке законодавство. Залежно від цих альтернативних факторів, французькі суди визнавали різні акти держави (або її органів чи організацій) комерційними актами, що не призводять до можливості держави користуватись юрисдикційним імунітетом, наприклад у справах щодо: 1) договорів, які ґрунтуються на нормах, практиці та умовах приватного права; 2) правовідносин, які регулюються виключно приватним правом; 3) договорів оренди житла працівників посольства; або 4) дозволу банку, наданого державі (суд визнав, що це простий торговельний акт, який здійснювався в межах звичайної сфери діяльності банку таким чином, що жоден суверенний акт не міг бути здійснений державою).

**Висновки.** Слід зауважити, що згідно з втіленими у аналізованій Конвенції ООН 2004 року та сприйнятими у міжнародному праві загалом підходами, закріплюються лише базові принципи встановлення і межі дії юрисдикційного імунітету держави та імунітету в частині її власності. Міжнародне право не встановлює переліку майна, яке може вважатись майном держави чи критеріїв встановлення належності державі такого майна, але закріплює загальний принцип допустимості звернення стягнення на майно, що належить державі (в тому числі її утворенням в розумінні Конвенції ООН 2004 року), за умови, що воно використовується для цілей інших, ніж державні некомерційні, зокрема й у комерційних цілях, та стосовно власності, що прямо пов'язується з утворенням, проти якого було винесене відповідне судове рішення.

Міжнародне право не встановлює в яких випадках майно державних компаній може вважатись майном відповідної держави, яким вона володіє на території іншої держави, та яке може бути використане для погашення її боргів, а закріплює лише загальні принципи державного імунітету в частині власності держави, зокрема допустимість звернення стягнення на майно, що належить державі, за умови, що воно використовується для цілей інших, ніж державні некомерційні.

Разом з тим, на міжнародному рівні встановлено два типи власності, що належить державі та є захищеними від звернення стягнення, арешту тощо, а саме: 1) майно дипломатичних та консульських представництв, спеціальних місій, включно з представницькими приміщеннями, земельними ділянками, на яких вони розташовані, особистою кореспонденцією, архівами та документами; 2) екстериторіальні водні, повітряні та космічні кораблі (судна), що є військовими та перебувають під прапором держави, або виконують інші державні некомерційні функції.

До звичаєвих норм міжнародного права, які регулюють питання імунітету від виконання судових рішень на території третіх країн можливо віднести положення Європейської конвенції про імунітет держав 1972 року та Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 року. На рівні законодавства іноземних держав регулювання здійснюється або спеціальними законами про державний імунітет, або на рівні загальних процесуальних кодексів, інших законів та прецедентної практики. Як у міжнародному праві, так і на рівні національного законодавства розвинених держав закріплюється доктрина функціонального (обмеженого) державного імунітету від юрисдикції судів інших держав.

#### Література:

1. Конвенция Организации Объединенных Наций о юрисдикционных иммунитетах государств и их собственности от 02.12.2004 г. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_e50#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e50#Text)
2. Международная конвенция об унификации некоторых правил относительно ограничения ответственности владельцев морских судов от 25.08.1924 г. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_823#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_823#Text)
3. Европейская конвенция об иммунитете государств (ETS N 74) от 16.05.1972 г. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_060#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_060#Text)
4. Венская конвенция о дипломатических сношениях от 18.04.1964 г. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_048#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text)
5. Венская Конвенция о консульских сношениях от 24.04.1963 г. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_047#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text)
6. Конвенция про спеціальні місії від 08.12.1969 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_092#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_092#Text)
7. United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (United States of America v. Iran). URL: <https://www.icj-cij.org/en/case/64>
8. Про Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні. Указ Президента України від 10.06.1993 р. № 198/93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198/93#Text>
9. International convention for the unification of certain rules concerning the immunity of state-owned ships. Brussels, April 10th, 1926. URL: <https://kluwerlawonline.com/api/Product/CitationPDFURL?file=Manuals\MLH\MLH20190004.pdf#page=1>
10. Конвенция Организации Объединенных Наций по морскому праву 1982 г. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_057#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057#Text)
11. Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла від 27.01.1967 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_480#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text)
12. State Immunity Act 1978. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/33/contents>
13. LOIn° 2016-1691 du 9 décembre 2016 relative à la transparence, à la lutte contre la corruption et à la modernisation de la vie économique. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000033558528/>
14. Code des procédures civiles d'exécution. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000025024948/>
15. Code monétaire et financier. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006072026/>

**Nahnybida V. State immunity from the enforcement of judgments in third countries: issues of theory and practice**

**Summary.** The article examines the rules of international law and legislation of foreign countries, which regulate the immunity of the state from the execution of court decisions in third countries. The cases when the property of state-owned companies can be considered as the property of a state, which it owns on the territory of another state, and which can be used to repay debts, are analyzed. In particular, it is argued that international law, in this aspect, enshrines only the general principles of state immunity in terms of state property. At the same time, the types of property of a foreign state that is protected for the purposes of its public activities and customary rules governing immunity from the enforcement of judgments in third countries are identified.

It is established that in accordance with the jurisdictional immunities of states and their property embodied in the 2004 UN Convention and the approaches adopted in international law in general, only the basic principles of establishing and limiting the jurisdictional immunity of the state and its immunity are stipulated. International law does not establish a list of property that can be considered state property or the criteria for establishing the ownership of such property,

but establishes the general principle of admissibility of foreclosure on state property (including its establishment within the meaning of the 2004 UN Convention), provided that it is used for purposes other than public non-commercial, including for commercial purposes, and in respect of property directly related to the entity against which the relevant court decision has been made. International law does not specify in which cases the property of state-owned companies may be considered the property of the State concerned in the territory of another state and which can be used to repay its debts, but only enshrines the general principles of state immunity on state-owned property, provided that it is used for purposes other than state non-commercial. At the international level, there are two types of state-owned property that are protected from foreclosure, arrest, etc., namely: 1) property of diplomatic and consular missions, special missions, including representative offices, land on which they are located, personal correspondence, archives and documents; 2) extraterritorial water, air and space ships (vessels) that are military and are under the flag of the state, or perform other state non-commercial functions.

**Key words:** immunity of the state, property of state companies, property of a foreign state, customary norms of international law.